

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI KASBIY FAOLIYATGA  
TAYYORLASHDA INNOVATSION TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANISH  
SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

**Nurmuratova Iroda Nuriddinovna**

[nurmuratovairoda455@gmail.com](mailto:nurmuratovairoda455@gmail.com) 93 713-15-43

Magistr. Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21914371>

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Oliy pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, nazariy bilimlarni amaliy pedagogik faoliyat bilan integratsiyalash, mustaqil va kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarga pedagogik yechim topish hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha metodi, hamkorlikdagi ta'lim, mikrodars, interaktiv metodlar va raqamli ta'lim vositalarining kasbiy tayyorgarlikdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, innovatsion metodlarni maqsadli tanlash, ularni pedagogik amaliyot bilan uyg'unlashtirish va natijadorligini baholash asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash samaradorligini oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar ilgari surilgan.

**Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy faoliyat, kasbiy tayyorgarlik, innovatsion ta'lim, interaktiv metod, keys-stadi, loyiha metodi, mikrodars, pedagogik kompetensiya, raqamli texnologiyalar.

### **Kirish**

Zamonaviy jamiyatda kechayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlar ta'lim tizimiga, xususan, pedagog kadrlarni tayyorlash sifatiga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda ta'lim muassasasiga faqat o'z fani bo'yicha nazariy bilimga ega bo'lgan pedagog emas, balki ta'lim jarayonini mustaqil loyihalashtira oladigan, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga oladigan, zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalarni samarali qo'llaydigan, nostandart pedagogik vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan mutaxassis zarur.

Mazkur talablar boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'lim bolaning keyingi intellektual, ma'naviy, ijtimoiy va ijodiy rivojlanishiga asos yaratuvchi muhim bosqich hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchiga bilim berish bilan bir qatorda unda mustaqil fikrlash, o'rganishga qiziqish, kommunikativ madaniyat, ijodiy yondashuv va ijtimoiy faollikni shakllantirish vazifasini ham bajaradi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy faoliyatga puxta tayyorlanishi ta'lim sifati bilan bevosita bog'liqdir.

An'anaviy ta'limda nazariy ma'lumotlarni yetkazish va ularni qayta takrorlashga ko'proq e'tibor qaratilishi talabalarning real pedagogik vaziyatlarda mustaqil faoliyat yuritish ko'nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmasligi mumkin.

Zamonaviy pedagogik ta'lim esa talabani o'quv jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirishni, uning mustaqil izlanishi, pedagogik muammolarni tahlil qilishi, yangi g'oyalarni ilgari surishi va o'z faoliyati natijalarini refleksiv baholashini talab qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda innovatsion ta'lim metodlaridan tizimli va maqsadli foydalanish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

### **Asosiy qism**

### **Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mazmuni**

Kasbiy faoliyatga tayyorgarlik bo'lajak o'qituvchining pedagogik vazifalarni mustaqil, ijodiy va samarali bajarishga imkon beradigan bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiya, kasbiy qadriyat va shaxsiy sifatlarining yaxlit tizimidir. Bu jarayonda talaba nafaqat pedagogika, psixologiya va fanlarni o'qitish metodikasiga oid nazariy bilimlarni o'zlashtirishi, balki ushbu bilimlarni real ta'lim sharoitida qo'llash tajribasiga ham ega bo'lishi lozim.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy faoliyati ko'p yo'nalishli xususiyatga ega. U darsni loyihalashtirish, ta'lim mazmunini o'quvchilarning yosh xususiyatlariga moslashtirish, turli pedagogik metodlarni tanlash, o'quv natijalarini baholash, sinfda ijobiy psixologik muhit yaratish, ota-onalar bilan hamkorlik qilish hamda o'z kasbiy faoliyatini muntazam rivojlantirib borishni talab qiladi.

Shuning uchun bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi quyidagi komponentlarning o'zaro uyg'un rivojlanishini talab etadi: motivatsion, kognitiv, metodik, amaliy-faoliyatli, kommunikativ, kreativ va refleksiv komponentlar.

Mazkur komponentlarni rivojlantirishda innovatsion ta'lim metodlari alohida pedagogik imkoniyatga ega. Chunki ular talabani tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi subyektdan mustaqil bilim oluvchi, muammoni aniqlovchi, tahlil qiluvchi va yechim ishlab chiquvchi faol ishtirokchiga aylantiradi.

### **Innovatsion ta'lim metodlarining kasbiy tayyorgarlikdagi o'rni**

Innovatsion ta'lim metodlari ta'lim jarayonini faollashtirish, talabalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi metodlar majmuasidir.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda innovatsion metodlardan foydalanish, birinchi navbatda, talabaning kasbiy vaziyatni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishi bilan ahamiyatlidir. Talaba nazariy qoidani shunchaki o'zlashtirmaydi, balki uni muayyan pedagogik vaziyatga tatbiq etadi.

Bu borada **keys-stadi metodi** samarali vositalardan biri hisoblanadi. Talabalarga boshlang'ich sinf faoliyatiga oid real yoki modellashirilgan muammoli vaziyatlar taqdim etiladi.

Masalan, sinfdagi ayrim o'quvchilarning darsga qiziqmasligi, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasidagi farqlar, sinfdagi nizoli vaziyat yoki ota-onalar bilan pedagogik muloqot masalasi keys sifatida berilishi mumkin. Talabalar muammoni tahlil qilib, uning sabablarini aniqlaydi va bir nechta pedagogik yechimlarni ishlab chiqadi.

**Muammoli ta'lim metodi** ham kasbiy fikrlashni shakllantirishda katta imkoniyatga ega.

Bunda o'qituvchi tayyor xulosani bermaydi, balki talabani oldiga pedagogik muammo qo'yadi. Talaba mavjud bilimlarini faollashtirib, yangi ma'lumotlarni izlash orqali muammoning yechimini topishga harakat qiladi. Natijada uning mustaqil fikrlashi va pedagogik qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

#### **Loyiha metodi va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish**

Loyiha metodi bo'lajak o'qituvchining mustaqil, tadqiqotchilik va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Talabalar muayyan pedagogik muammo bo'yicha loyiha ishlab chiqish jarayonida axborot izlaydi, uni tahlil qiladi, muammoning yechimini rejalashtiradi va yakuniy mahsulot yaratadi.

Masalan, talabalarga "Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning o'qishga qiziqishini oshirish", "Raqamli vositalar yordamida interaktiv dars tashkil etish", "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirish" kabi pedagogik loyihalarni ishlab chiqish topshirilishi mumkin.

Loyiha faoliyatining muhim jihati shundaki, unda bir vaqtning o'zida bir nechta kasbiy kompetensiyalar rivojlanadi. Talaba pedagogik muammoni aniqlash, maqsad qo'yish, faoliyatni rejalashtirish, resurslarni tanlash, natijalarni taqdim etish va o'z faoliyatini baholash tajribasiga ega bo'ladi.

#### **Mikrodars metodidan foydalanish**

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda **mikrodars** metodidan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Mikrodars talabani qisqa vaqt davomida muayyan mavzu yoki dars fragmentini mustaqil tashkil etishi orqali pedagogik mahoratini sinab ko'rishiga imkon beradi.

Mikrodars jarayonida talabalar navbat bilan o'qituvchi va o'quvchi rolini bajaradilar. Dars yakunida esa o'zaro tahlil, baholash va refleksiya tashkil qilinadi. Bunda dars maqsadining to'g'ri belgilanishi, metodlarning maqsadga muvofiqligi, pedagogik muloqot, vaqt taqsimoti, o'quvchilarni faollashtirish va baholash jarayoni tahlil qilinadi.

Mikrodarslarning muntazam tashkil qilinishi talabani auditoriya oldida ishlash, o'z fikrini aniq bayon etish, pedagogik jarayonni boshqarish va yuzaga keladigan vaziyatlarga tezkor munosabat bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

#### **Hamkorlikdagi va interaktiv ta'lim metodlari**

Kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabalar o'rtasidagi pedagogik hamkorlikni shakllantirish ham muhimdir. Chunki zamonaviy pedagog professional faoliyatida o'quvchilar, hamkasblar, ma'muriyat va ota-onalar bilan doimiy hamkorlik qiladi.

"Kichik guruhlarda ishlash", "Aqliy hujum", "Debat", "B-B-B", "Klaster", "Fishbone", "Insert" kabi interaktiv metodlardan foydalanish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, ularning ta'lim jarayonidagi faolligini ham oshiradi.

Bunda innovatsion metodning samaradorligi uning yangiligi bilan emas, balki ta'lim maqsadiga qanchalik mosligi bilan belgilanadi. Har qanday interaktiv metodni darsga sun'iy ravishda kiritish kutilgan natijani bermasligi mumkin.

Shu sababli pedagog metodni tanlashda mavzu mazmuni, mashg'ulot maqsadi, talabalarning tayyorgarlik darajasi va shakllantirilishi lozim bo'lgan kompetensiyani hisobga olishi zarur.

### **Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish**

Innovatsion ta'lim metodlarining imkoniyatlarini raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish kasbiy tayyorgarlik samaradorligini yanada oshiradi. Elektron taqdimotlar, virtual topshiriqlar, interaktiv testlar, elektron portfolio, multimedia materiallari va masofaviy hamkorlik vositalaridan foydalanish talabalarning raqamli kompetentligini rivojlantirishga yordam beradi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari raqamli resurslarni shunchaki texnik jihatdan qo'llashni emas, balki ularning pedagogik imkoniyatlarini baholashni ham o'rganishlari kerak.

Masalan, elektron topshiriqning o'quvchining qaysi ko'nikmasini rivojlantirishi, qanday qayta aloqa berishi va individual ta'limga qanday xizmat qilishini oldindan belgilash muhimdir.

Shuningdek, zamonaviy raqamli muhitda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish bo'yicha ham bo'lajak o'qituvchilarda zarur kompetensiyalar shakllantirilishi lozim. Bunda sun'iy intellekt vositalaridan dars rejasini ishlab chiqish, turli murakkablikdagi topshiriqlarni yaratish, o'quv materiallarini moslashtirish va yangi pedagogik g'oyalarni izlashda foydalanish mumkin.

Biroq pedagog tayyor natijani tanqidiy tahlil qilishi va uning mazmuniy hamda metodik jihatdan to'g'riligini tekshirishi talab etiladi.

### **Innovatsion metodlardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi**

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun ularni alohida-alohida qo'llashdan ko'ra, o'zaro integratsiyalashgan metodik tizim asosida tashkil etish maqsadga muvofiq.

Bunday metodik tizimni quyidagi ketma-ketlikda tashkil qilish mumkin:

**Diagnostika → kasbiy muammo → innovatsion metodni tanlash → amaliy faoliyat → pedagogik refleksiya → baholash → metodik korreksiya.**

Dastlab talabaning mavjud kasbiy bilim va ko'nikmalari aniqlanadi. Keyingi bosqichda uning oldiga real pedagogik muammo qo'yiladi. Muammoni hal etish uchun keys-stadi, loyiha, mikrodars, muammoli ta'lim yoki hamkorlikdagi ta'lim metodlaridan biri yoki bir nechta tanlanadi. Talaba o'z bilimlarini amaliy faoliyatga tatbiq etgach, natijalarni tahlil qiladi va o'z faoliyatiga refleksiv baho beradi.

Ushbu jarayonda o'qituvchining vazifasi tayyor bilim va yechimni taqdim etish emas, balki talabaning mustaqil kasbiy faoliyatini tashkil etish, unga yo'naltiruvchi maslahatlar berish va samarali qayta aloqani ta'minlashdan iborat bo'ladi.

### **Samaradorlikni baholash mezonlari**

Innovatsion metodlardan foydalanish samaradorligini aniqlash uchun aniq pedagogik mezon va ko'rsatkichlar ishlab chiqilishi lozim. Jumladan:

- kasbiy faoliyatga motivatsiyaning rivojlanganligi;
- pedagogik va metodik bilimlarning amaliyotda qo'llanish darajasi;
- pedagogik muammolarni mustaqil aniqlash va hal etish qobiliyati;
- innovatsion metodlarni maqsadga muvofiq tanlash ko'nikmasi;
- darsni mustaqil loyihalashtirish qobiliyati;
- raqamli pedagogik vositalardan samarali foydalanish darajasi;
- kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari;
- kommunikativ va hamkorlik kompetensiyalarining shakllanganligi;
- refleksiv faoliyat va o'z-o'zini baholash ko'nikmasining rivojlanganligi.

Mazkur ko'rsatkichlarning muntazam diagnostikasi talabani kasbiy rivojlanish dinamikasini aniqlashga xizmat qiladi. Shu asosda o'quv jarayonidagi kamchiliklar aniqlanib, metodik tizimga tegishli o'zgartirishlar kiritiladi.

### **Xulosa**

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanish pedagogik ta'limning nazariy va amaliy mazmunini o'zaro integratsiyalash imkonini beradi. Innovatsion metodlar talabani o'quv jarayonidagi faolligini oshirish bilan cheklanmay, unda real pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Keys-stadi, muammoli ta'lim, loyiha metodi, mikrodars, hamkorlikdagi ta'lim, interaktiv va raqamli ta'lim texnologiyalaridan maqsadli foydalanish talabalarda mustaqil fikrlash, pedagogik muammolarga yechim topish, darsni loyihalashtirish, jamoada ishlash, o'z faoliyatini tahlil qilish va zamonaviy texnologiyalarni pedagogik maqsadlarga moslashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Innovatsion metodlarning samaradorligi ularning soni yoki yangiligi bilan emas, balki kasbiy tayyorgarlik maqsadlariga mos ravishda tanlanishi, tizimli qo'llanilishi va pedagogik amaliyot bilan integratsiyalashuvi orqali ta'minlanadi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda "nazariy bilim – muammoli vaziyat – innovatsion faoliyat – amaliy tajriba – refleksiya – baholash" o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash zarur.

Natijada oliy pedagogik ta'lim jarayoniga innovatsion metodlarni tizimli tatbiq etish boshlang'ich ta'limning zamonaviy talablariga javob bera oladigan, kasbiy faoliyatga tayyor, kreativ fikrlaydigan, raqamli kompetent, mustaqil pedagogik qaror qabul qila oladigan va o'z kasbiy rivojlanishini muntazam davom ettiradigan o'qituvchilarni tayyorlash imkonini beradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. **O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.**
3. Muslimov N.A. **Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
4. Tolipov O'., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.** – Toshkent: Fan, 2006.
5. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. **Ta'limda innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent: Iste'dod, 2008.
6. Hattie J. **Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning.** – London: Routledge, 2012.
7. Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. **Effective Teacher Professional Development.** – Palo Alto: Learning Policy Institute, 2017.

8. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // **Teachers College Record**. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.